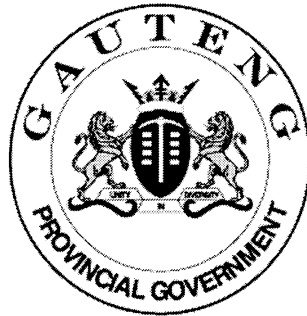

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

FEBRUARY / MARCH
FEBRUARIE / MAART

2005

TSHIVENDA LUAMBO LWA VHUVHILI
GIREIDI YA NTHA

(Bambiri Ja Vhuvhili)

HG

933-1/2

TSHIVENDA SECOND/ADDITIONAL LANGUAGE HG: Paper 2

11 pages

X05

COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI

TSHIVENDA LUAMBO LWA VHUVHILI GIREIDI YA NTHA (Bammbiri la Vhuvhili) 933-1/2 W	2
--	---

**MUHASHO WA PFUNZO WA GAUTENG
MULINGO WA TSHITIFIKHEITHI TSHA MATIRIKI**

**TSHIVENDA LUAMBO LWA VHUVHILI
GIREIDI YA NTHA
(Bammbiri la Vhuvhili)**

**TSHIFHINGA: Awara 2
MARAGA: 80**

PFESANI:

- Bammbiri ili lo khethekanywa nga khethekanyo thanu A, B, C, D na E.
- Fhindulani mbudziso **mbili** fhedzi kha bugu mbili dze na guda.
- Mbudziso nthi i na maraga dza 40. Inwi nangani khethekanyo mbili fhedzi ni hwale ngadzo.
- Nwalani nga vhuronwane na vhudele.

**KHETHEKANYO YA A
VHURENDI**

MBUDZISO 1

Mulisa: Mafela, M.J.

1.1 Vhalani tshirendo itshi uri ni do kona u fhindula mbudziso:

Nngu	
Ndi nngu-de dzi no la nama? Nngu dza mashimba, Dzi la malofha, Ndi phondi dzi pondaho zwipondwa.	1 4
Zwo itwa nga u divha huhulu hutuku, Uri mulisa ha poidzi ndi muthu-muthu, U divha zwa khwanda, Dzi laho mathaga.	8
Dzi fhira phele nga vhuhali, Malofha a dzulela u elela nalani, Midzedze yo ima sa Mipaini ya Thathe, Luvhilo lwo tevhelaho mudagasi.	12

1.1.1 Kha ndimana ya u thoma hu na zwithu **zwiraru** nga ha nngu zwi kanukisaho murendi. Bulani zwithu izwo **vhuraru** hazwo.

(6)

Vulani phanda
^

- 1.1.2 Nngu dzi ambiwaho afha tshirendoni ri nga dzi fanyisa na mini vhutshiloni? (1)
- 1.1.3 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u ri funza zwone vhutshiloni? (3)
- 1.1.4 Bulani maipfi kha phara ya u ranga o imelaho zwi tevhelaho:
- a) milenzhe (nayo) dza phukha dzine dza la nama (1)
- b) muthu ane a vhulaya vhathu (1)
- c) zwithu zwi vhulawaho (1)
- 1.1.5 Bulani ipfi kha phara ya vhuvhili line la amba milenzhe ya phukha dzi laho hatsi. (1)
- 1.1.6 'Malofha' kha phara ya u thoma a fanyisa mini? (2)
- 1.1.7 "Luvhilo lu tevhelaho mudagasi."
 Kuambele uku:
- a) ku amba mini? (2)
- b) Ndi figara-de ya muambo? (2)
- (20)**

1.2 Vhalani tshirendo tshi tevhelaho ni do kona u fhindula mbudziso

Dzuvha	
Ndi wanafhi denzhe? Li si tseramisiamelo; Li sa do nnyonza; Li divhaho vhutshilo halo.	4
Ndi mu wanafhi? A tshilaho ha muthu vhutshilo; A si tsimu ya u gobela; A si dindi la u shelwa mathukhwi?	8
Ndi do mu imbela luimbo; Lune shango la do lu tevhedza; La divha zwi re khalo; La do didivha bvungwi halo.	12

- 1.2.1 Dzuvha lo imela mini? (2)
- 1.2.2 "tseramisiamelo" zwi ambani? (4)
- 1.2.3 Wanani pfanywa (mabulazwithihi) dza maipfi a tevhelaho dzi bvaho tshirendoni:
- a) denzhe
- b) gobela
- c) mathukhwi (3)

- 1.2.4 Murendi u fanyisa denzhe na mini? (2)
- 1.2.5 Ndi zwifho zwine murendi a tama u ri eletshedza zwone vhutshiloni nga tshirendo itshi? Phindulo yanu i songo fhira mitaladzi mina. (4)
- 1.2.6 Ndi denzhe lifhio line murendi a shavha uri li nga mu ondisa? (1)
- 1.2.7 "A tshilaho ha muthu vhutshilo" Murendi u ambani a tshi ralo? (2)
- 1.2.8 "A si dindi la u shelwa mathukhwi." Hu ambiwa mini nga mutaladzi uyu? (2)
- (20)

GUMOFULU LA KHETHEKANYO YA A: [40]

KHETHEKANYO YA B
LITAMBWA / DIRAMA

MBUDZISO 2

Zwo Itwa: Mahamba, A.M.

- 2.1 Vhalani mafungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho:

(Mudini wa Vho-Gumani. Hu dzhena Vho-Gumani na Vho-Mugada.
Mulwadze o edela henefho.)

VHO-MUGADA: Hezwi zwa dzinanga zwi dina henefha-vho, muthu a vhidzwa u thoma u lenga khole a tshi da a konou amba mazwifhi.

VHO-GUMANI: Nne ndi vhaiwa nga hezwi zwine ha pfi ndi songo vhuya nda bva mudini. Zwino arali zwi si zwenezwo zwe Malukuta a amba, ndo vha ndi tshi do ita ndi tshi tolela houla mukalaha wa muloi uri naho hu u shavha ndi divhe he a shavhela hone. A hu na inwe ndila, hoyu ha tsha fa. Khwine hu nga fa nne a sala zwawe, hone ndi do vha ndo shuma tshi mangadzaho.

VHO-MUGADA: Hezwo ndi zwone; u beba a si u ka muroho lini. Nna vhone vhe ri tou vha matsilu tshingafhani hune ra sokou fhela sa ro laho musika ro di lavhelesa?

- 2.1.1 Bulani vhushaka vhukati ha Vho-Gumani na Vho-Mugada. (2)
- 2.1.2 Muthu o lindelwaho afha ndi nnyi? (1)
- 2.1.3 Muthu o lindelwaho afha u shuma mushumo-de? (2)
- 2.1.4 Mulwadze o edelaho henefho ndi nnyi? (1)

- 2.1.5 Bulani uri mulwadze u khou lwala vhulwadze-de. (3)
- 2.1.6 Bulani dzina la mukalaha wa muloi a no ambiwa. (2)
- 2.1.7 Vho-Mugada vha sumbedza u sa vha na fulufhelo lothe kha vhunanga. Tikedzani fhungo ili. (2)
- 2.1.8 Neani thalutshedzo dza maipfi na mafurase aya a tevhelaho:
- (a) u beba a si u ka muroho (2)
- (b) u tovhola muthu (2)
- (c) u tolela (2)
- 2.1.9 Mafhungo aya a khou bvelela ngafhi? (1)
- (20)**

2.2 Vhalani mafhungo a tevhelaho ni do kona u fhindula mbudziso:

Ndi uri Vhakoma ndi lwa vhuraru ndi tshi khou kandiwa. Ndi do a si khole ndi mini hafhu zwi tshi tou itwa zwenezwi ri tshi tou wela Luvuvhu? Ndi a zwi divha; ndi zwivhili zwine nda nga vha ndi tshi khou kandelwa zwone. Hu nga vha hu u ndzhenisa inwe thando kana hu u mpha tshiswiswi uri mungome wa hone a si tsha vhona zwi nndinaho.

- 2.2.1 Muambi wa aya mafhungo ndi nnyi? (1)
- 2.2.2 Vhakoma vhane vha khou ambiwa afha ndi nnyi? (1)
- 2.2.3 Muthu ane muambi a ri u khou mu kanda ndi nnyi? (1)
- 2.2.4 Bulani dzina la mulambo we vhatu vha pfuka vha tshi ya mungomeni (1)
- 2.2.5 Dirama ya likhaulambilu ndi dirama-de? (2)
- 2.2.6 Bulani madzina a vheanewa vha tevhelaho ni dovhe ni thalutshedze uri ndi ngani ni tshi ralo.
- (a) mulutanyi buguni ino (2)
- (b) mutambi-dendele (2)
- (c) mupikisi (2)
- 2.2.7 Kha litambwa ili ndi malofha a vhonnyi o fhalalaho? (3)
- 2.2.8 Malofha aya a fhalala nga ndila-de? (2)
- 2.2.9 Bulani dzina la mungome ane a ambiwa. (1)
- 2.2.10 Muambi u khou amba mafhungo aya hu tshi i wa ngafhi? (2)

GUMOFULU LA KHETHEKANYO YA B: [40]

Vulani phanda

KHETHEKANYO YA C
NGANEA

MBUDZISO 3

Mitsheto Ya Wa: Magau, A.W.

3.1 Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzine na do
vhudziswa:

Vha tshi swika vha nwalisa vhutanzi. Vho no fhedza vhothe vha mbo di
valelwa. Yuwi! Vhathu vhe vha vha vho da u thetshesela uyo mulandu vha
sinyuwa zwinzhi musi vha tshi pfa u pfi uyo mulandu wo fhiriselwa phanda
kha vhege i tevhelaho. Uyo musi kotho ho vha ho dala vhatsheslesi
vhanzhi vhe vha vha vho da u thetshesela mulandu wa liviavhathu Vho-
Matambule.

Vho-Matambule na vhatu vhavho vho fhedza nwedzi wothe vhe
tshitokisini. Kha hoyu mulandu vho senga luna hu sa wanali vhutanzi ha uri
vha na mulandu. Duvha le vha senga lwa u fhedza vho mbo di vhofohololwa.
Zwenezwi vha tshi tou vhofohololwa Vho-Matambule vha vhudzisa kotho we
a vha hwelela. Phindulo ya ri vho hwelelwa nga muvhuso sa izwi muvhuso u
na mato manzhi na zwanda zwilapfu.

- 3.1.1 Ndi vhoneyi vha nwalisaho vhutanzi? (2)
- 3.1.2 Vho-Matambule vho vha vho farelwani? (2)
- 3.1.3 Vhathu vhavho hu ambiwa vhoneyi? Bulani madzina avho. (4)
- 3.1.4 Zwo da hani uri Vho-Matambule vha vhofohololwe dzhele? (2)
- 3.1.5 Ndi nnyi we a vha a tshi anzela u khuthadza Vho-Matambule kha
thambulo yavho? (1)
- 3.1.6 Nani maipfi kha ndimana ye na vhalo a ambaho izwi:
- (a) u vheulwa
- (b) marama mahulu
- (c) mavhudzi a melaho kha tshitefu
- (d) vhwadze ha thoho vhu no nga mafa ta
- (e) musi muthu o khakha 5x1=(5)
- 3.1.7 Talutshedzani uri hu ambiwani hu tshi pfi muvhuso u na:
- a) mato manzhi (2)
- b) zwanda zwilapfu (2)

3.2 Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso:

Vho-Balavhali, “O farwa, ha ri o no valelwa dzhele vhañwe vhoramabindu vhe a via navho vha ita tshandanguvhoni kha mapholisa na maxennde a mbo di ponyoka u ya thamboni a bva. Hoyo Matambule na zwino u khou shuma holosele ya Tshilata. Fhedzi-vho mmbwa ya la inwe a l noni.”

Zwenezwo vha tshi tou ri muvii u shuma holosele ya Tshilata, Vho-Mugwabana vha mbo di zwi divha uri muvii hu ambiwa khonani yavho. Zwenezwo zwa ita uri Vho-Mugwabana vha sinyuwe fhedzi vha si disumbedze vha sokou fhumula. Mbiluni yavho vha elekanya uri u ya na u ya na vhone vha do pfi liviavhathu sa izwi uyo muvii e khonani yavho. Zwenezwo vha elekanya uri samba ilo la vha nambatela li nga thithisa vhuñanga havho na makwevho avho.

- 3.2.1 Bulani mishumo **mivhili** ya Vho-Mugwabana. (2)
- 3.2.2 Khonani ya Vho-Mugwabana hu ambiwa nnyi? (1)
- 3.2.3 Ndi ngani khonani ya Vho-Mugwabana i tshi divhelwa u via? (2)
- 3.2.4 Bulani dzina la muthu a no tovhola na u vhangela thaidzo khonani ya Vho-Mugwabana. (2)
- 3.2.5 Muthu we na bula kha 3.2.4 ri mu vhidza mini musi ri tshi sengulusa bugu ya nganea? (1)
- 3.2.6 Ndi ngani Vho-Mugwabana zwi tshi vha vhilaedza musi hu tshi pfi khonani yavho ndi liviavhathu? (2)
- 3.2.7 a) Madzanga ni mu divhela mini? (1)
- b) Ho bvelela mini kha Latani? (1)
- c) Bulani zwithu zwiraru zwi sumbedzaho u pfuma ha Vho-Malabi. (3)
- 3.2.8 “U ponyoka u ya thamboni.” Liambeke ili li amba mini? (2)
- 3.2.9 Nani thalutshedzo ya maipfi aya:
- (a) maxennde (1)
- (b) tshandanguvhoni (1)
- 3.2.10 Ndi mini zwo thithisaho Ungani uri a ise phanda na u mala Ntsundeni (1)

GUMOFULU LA KHETHEKANYO YA C: [40]

**KHETHEKANYO YA D
NGANEAPFUFHI**

MBUDZISO 4

Mmbwa Ya La Inwe A I Noni: Maumela, T.N.

4.1 Vhalani ndimana i tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso. **Zwo vha vhuedza mini.**

“Vhengele lavho li nga si tou valiwa nne muzwala wa malume avho ndi hone. Tshelede nne ya u lifha hoyu mulandu wavho na u li renga ye vha amba yone, ndi nayo, ndi a vha nea zwino vha ya vha lifha hoyo mulandu. Zwino ndi nga dzhenisa lini thundu yanga hafha vhengeleni lavho?”

- 4.1.1 Maipfi aya o ambiwa nga nnyi? (1)
- 4.1.2 Muambi u khou amba na nnyi? (1)
- 4.1.3 Mulandu u no ambiwa afha ndi ufho? (2)
- 4.1.4 Ndi ngani vhengele la muambiwanae li tshi todou valwa? (1)
- 4.1.5 Li todou valwa nga vhafho? (1)
- 4.1.6 Muambiwanae o do newa iyo tshelede ya u lifha mulandu na u renga vhengele? (2)
- 4.1.7 Muambi wa aya mafhungo o do lifhelwa tshelede yawe murahu naa? Talutshedzani nga mitaldzi sa fhiri mina. (2)
- 4.1.8 Talutshedzani maipfi aya:
- a) malume (2)
- b) muzwala (2)
- c) thundu (2)
- 4.1.9 Ndi zwifho zwine ra nga guda kha nganeapfufhi ino? Phindulo yanu i songo fhira mitaladzi ya rathi. (4)
- (20)

4.2 Vhalani mafhungo a tevhelaho ni do kona au fhindula mbudziso.

“Baba, afhu vho no di nzhenisa tshikolo, zwino naho arali vha....”
Yo, ha ri zwenezwi Muhanelwa a tshi kha di tou ralo, Muhulwane
ndi u mbo dim u fara mulomo vha ri khae, “Hei, hei, iwe u tou vha
ñwana wañga, zwino a thi tsha funa u tshi dovha wa mmbudza
mañwe mafhungo. Thi r indo u landula na kale na? U lemala nga
u mmbidzela uyu mutuka wau anew a mu ita xennde lau la u da u
amba na nne uri li nkombetshedze kha zwine zwa vha zwanga,
hi? ndi mafhungo-de haya ane nda khou itwa?”

- 4.2.1 Bulani dzina la khotsi a Muhanelwa. (1)
- 4.2.2 Muthannga wa Muhanelwa a no khou ambiwa afha ndi nnyi? (1)
- 4.2.3 Ndi ngani khotsi a Muhanelwa vha tshi khou hana u mu isa tshikoloni. Talutshedzani. (2)
- 4.2.4 Uyu Muthannga wa Muhanelwa o zwi konisa hani u isa uyu musidzana tshikoloni. (2)
- 4.2.5 Nga itsho tshifhinga kholishi ya vhudededzi yo vha it shi gudelwa miñwaha mingana? (2)
- 4.2.6 Duvha le kholishi ya vala uyu muthannga o ya u dalela mufuñwa wawe Muhanelwa, ndi mini zwo mangadzaho uyu muthannga wa vhathu. (2)
- 4.2.7 Nga murahu ha maduvha mararu uyu Muthannga o dalela mafuñwa vawe, o mbo di wana luñwalo, luñwalo ulwu lwo vha lu lwa mini? (2)
- 4.2.8 Muthannga we Muhanelwa a tshata nae ndi wa ngafhi nahone u pfi nnyi? (2)
- 4.2.9 Ho bvelela mini kha Muhanelwa na uyo Muthannga we a tshata nae nga ñwaha u tevhelaho? (2)
- 4.2.10 Dzina la bugu iyi ndi mmbwa ya la inwe ai noni, inwi ni vhona li tshi tshimbilelana na mafhungo e na vhala? Tikedzani. (2)
- 4.2.11 Bulani thodea mbili dza vhuthogwa dza bugu ya nganeapfufhi. (2)

(20)

GUMOFULU LA KHETHEKANYO YA D: [40]

**KHETHEKANYO YA E
NGANO**

MBUDZISO 5

Dza Makhulukuku –Mafela, M.J.

5.1 Vhalani tshipida tsha lungano lu tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso:

Vha ruma dongololo vha ri: “Tshimbila u yo vhudza vhathu mafhungo haya: (Vhathu vha ri u fa vha vhuye. Huno vha vhudza luaviavi vha ri: Tshimbila u yo vhudza vhathu uri: “Vhathu vha ri u fa vha ye tshothe” Luaviavi lwa takuwa nga luvhilo lu tshi tundedza-tunedza, lwa ya lwa vhudza vhathu lwa ri “Ndo ruwa nga vhadzimu vha ri: (Vhathu vha ri u fa vha ye tshothe.

- 5.1.1 Nani thoho ya lungano ulu. (1)
- 5.1.2 Lungano ulu ndi lwa lushaka lufhio lwa ngano? (2)
- 5.1.3 Ndivho ya lushaka ulu lwa ngano ndi ifhio? (3)
- 5.1.4 Luaviavi lwo fhirela dongolololi ngafhi? (2)
- 5.1.5 Vhathu vho dzhia mulaedza ufhio? (1)
- 5.1.6 Bulani vhaanewa vho shumiswaho kha ulwu lungano. (2)
- 5.1.7 Ndi ngani ngano dzi tshi anetshelwa nga madekwana? (2)
- 5.1.8 Ndi ngani muanetsheli wa lungano a tshi thoma ngauri Salungano Salungano? (2)
- 5.1.9 Bulani mishumo mivhili ya ngano dza vhathu. (2)
- 5.1.10 Nani thalutshedza dza maambeke a tevhelaho:
- a) U luma mbilu
- b) U mona tshiulu
- c) U edela na khuhu (3)
- (20)

5.2 Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho.

Tshidula tsho vhuya tsha mala muñwe musidzana wa u naka nga maanda. Tshone tsho vha tshi tshi kona u lidza mbila. Tsho vha tshi tshi dzi lidza divha linwe na linwe tshi tshi vhuya mushumoni. Linwe divha ha mbo di da luvhidi mudini uyo tshidula tsho ya mushumoni. Lwone lwa humbela u lidza mbila dzija dza tshidula. Lwa dzi lidza lu tshi khou sasaladza tshidula. Musadzi ula a pfa maipfi a lula luvhidi o mu kwama. A mbo dilu bikela zwiliwa lwa la. Nga murahu a bika zwiliwa zwa mbodza a zwi vhetshela munna wawe wa tshidula.

5.2.1 Bulani thoho ya lungano ulu. (2)

5.2.2 Ndi mini zwe tshidula tsha vha tshi tshi kona u ita? (2)

5.2.3 Ndi mini tsho daho mudini wa tshidula tshi siho? (2)

5.2.4 Musadzi wa tshidula u a fulufhedzea? (2)

5.2.5 Luvhidi ni vhona lwo imela vhanna-de kha vhutshilo? (2)

5.2.6 Tshidula tsho ita mini tshi tshi wanetshedza luvhidi mudini watsho? (2)

5.2.7 Neani mishumo mivhili ya mirero. (2)

5.3 Neani thalutshedzo dza mirero i tevhelaho.

5.3.1 Mulomo a u dalelwi nga mulambo. (2)

5.3.2 Ntsa ya la munawa a i humi. (2)

5.3.3 A ri dzheni nari ri si na mmbwa. (2)

GUMOFULU LA KHETHEKANYO YA E: [40]

GUMOFULU: 80